

mas su lie. *kārtis* „dünne Stange“, galėtų būti tas pats lie. dial. *kařtis* *, „kaušas“, tik (dėl to siejimo) pakeitęs intonaciją bei išlaikęs *i*-kamiengalį (*io*-kamenis lie. *kařtis* yra, gal būt, iš *i*-kamenio, žr. aukščiau). Čia nagrinėto pr. **kartis* (ir kt.) turima balt. **ker-* resp. **kir-* (dėl jos žr. Būga I. c., Pokorny, Indog. etym. Wrtb., I, 940) slypi dar ir kituose pr. žodžiuose: (*aclo*)-*cordo* (žr. Mažiulis, – ZfSl XIX 218 tt.), *kirno*.

3. baytan

baytan „zeeb“ E 346. Šis vok. *zeeb* reiškia, tur būt, ne „Gebäck – kepinį“ (taip įprasta spėti, žr. Trautmann, Apr. Sprachdenk., 310, Endzelīns, Senpr. val., 149), o „Sieb – sietą“ (Ziesemer PBB XLIV 144 t.; Marchand, Baltic Linguistics, 113). Dėl to *baytan*, matyt, taisytinai į **saytan*, kur raidė *b-* = *l-* [plg. *a-b-skande* = **-l(i)-*] yra vietoj *s-* (plg. *palasa-ll-is* = *-ss-*). Pr. **saytan* „sietas“ (nom.-acc. sg. neutr.), t. y. **saitan* giminiuojasi, aišku, su lie. *sietas* = la. *siēts* < (ryt.) balt. **seita* (nom.-acc. sg. neutr.) = sl. **seitā* „t. p.“ (> lenk. *sito*, r. *cumo* ir kt.); pr. **saitan* yra, matyt, iš (vak.) balt. **seita(n)*, plg., pvz., *braydis* „briedis“, kurio *-ay-* gali būti vedamas iš senesnio **-ei-* (žr. Endzelīns FBR XIV 75, Senpr. val. 153). Balt. – sl. **seita* (nom.-acc. sg. neutr.) yra priesagos *-ta-* vedinys iš **sei-* „sijoti“, plg. lie. *sij-óti*, la. *sij-ât* ir kt., žr. Trautmann BSW 254, Pokorny, Indog. etym. Wrtb., I, 889.

SMULKMENOS

XII

Šiaurinėje panevėžiškių tarmės dalyje vietoj trumpųjų balsių galūnėse tariami tam tikri murmamieji garsai. Juos dar praeito šimtmečio pabaigoje pastebėjo ir aprašė K. Jaunius¹. Vėliau, tarp I ir II Pasaulinių karų, juos konstatavo J. Gerullis². Kadangi dabar kokybinis tų garsų skirtumas yra labai niveliavęsis ir jie patys, ypač jaunimo kalboje, nelengvai suvaikomi³, tai kai kurie mūsų dialektologai ėmė juos visai ignoruoti, savo darbuose jų nežymėti⁴ ir netgi tvirtinti, kad, esą,

¹ К. Явнис, Понежежские говоры литовского языка. – Памятная книжка Ковенской губернии на 1898 год, Ковна, 1897, 195–196. Plg. V. Drotvinas, V. Grinaveckis, Kazimieras Jaunius, Vilnius, 1970, 74, 127. K. Jaunius rašo, kad šių garsų atradimo lietuvių kalboje nuopelnas priklauso Peterburgo universiteto docentui E. Volteriui ir jo gyvam šaltiniui Brazaičiui.

² G. Gerullis, Litauische Dialektstudien, Leipzig, 1930, 37, 42–46.

³ Z. Zinkevičius, Lietuvių dialektologija, Vilnius, 1966, 119.

⁴ Pvz., I. Jašinskaitė, Kirtis, priegaidė ir jų poveikis vokalizmui Biržų tarmėje, – LKK, I, 1957, 189–194; E. Grinaveckienė, Priebalsių minkštėjimo ryšys su galūnių trumpėjimu Steigvilių tarmėje. – LKK, IV, 1961, 167–180; J. Šukys, Rytų aukštaičių pontininkų ir vakarinių pūntininkų tarmių būdingosios fonetinės ypatybės, – LKK, V, 1962, 175–182; Lietuvių kalbos tarmės (chrestomatija), Vilnius, 1970 (žr. šios tarmės tekstus).

čia balsiai visai iškrite⁵. Pastarasis teiginys yra nieku nepagrįstas⁶. Dar blogiau tai, kad juo jau imama operuoti, darant įvairias teorinio pobūdžio išvadas apie kitus kalbos reiškinius⁷.

Laikas būtų liautis ignoruoti šią įdomią mūsų tarmių vokalizmo ypatybę ir nebeklaidinti kitų kalbininkų, ypač tų, kurie su lietuvių dialektologija mažiau apsipratę.

XIII

Mano „Lietuvių dialektologijoje“ (Vilnius, 1966 m.), p. 252. Jūkiškių kaimo šnektos instr. sing. forma *kùningum* ‘kunigu’ laikoma naujadaru su tariamai šiame krašte reliktine *u* kamieno galūne *-um* < *-umi*, plg. *sūnuṁ* < *sūnumi*. Geriau ištyrus, toks aiškinimas kelia abejonių. Forma *kùni(n)gum* vartojama ne tik Jūkiškiuose, bet plačiau šiaurinėje panevėžiškių tarmės ploto dalyje. Ji visur turima šalia įprasto įnagininko *kùni(n)gu*, tik jos vartojimo sfera ne ta pati. Šio krašto tarmės žinovo J. Šliavo tvirtinimu, forma *kùni(n)gum* turinti aliatyvo reikšmę, plg. pasakymus: *išėjo (išsimokė) kùni(n)gum* ‘išėjo (išsimokė) į kunigus, tapo kunigu’ ir *jis mirė su kùni(n)gu, palaidojo su kùni(n)gu* (ne *kùningum!*). Vadinasi, *kùni(n)gum* gali būti aliatyvo *kùningump(i)* palaikas.

Z. Zinkevičius

⁵ LKK I 190, IV 169 tt., V 179, Lietuvių kalbos tarmės (chrestomatija), 33, 35.

⁶ Plg. A. Girdenis, *Baltistica*, VII(2), 1971, 207.

⁷ J. Kazlauskas, Lietuvių kalbos istorinė gramatika, Vilnius, 1968, 17 (= *Baltistica*, II, 1966, 129; apie kirčio atitraukimą), 217 (apie *i* kamieno perėjimą į *ē* kamieną), 240 (apie *u* kamieno nukimą); В. Г р и н а в е ц к и с, Историческое развитие ударения и интонаций жемайтских говоров литовского языка (в сравнении с латышским), — Славянская и балтийская акцентология, Москва, 1964, 3 (apie kirčio atitraukimą). — J. Kazlausko pateikiamos tokios gretiminės formos, kaip *šak* (t. y. *šàk'*) || *šakv* (*Baltistica*, II 126 = Lietuvių kalbos istorinė gramatika, 13) tegalimos tik skirtingose šnektose (viena šiaurės, kita pietų panevėžiškių plote) arba yra dviejų šnektų (pietų ir šiaurės panevėžiškių sandūroje) sumišimo rezultatas, todėl, žinoma, negali rodyti, kad „dviskiemeniai žodžiai su abiem trumpais skiemenimis neturi fonologinio kirčio“ ir kad dėl to galys išnykti kirčiuotas galo balsis (!).